

Javaslat a jogi személyiség nélküli jogalany szakkifejezés kivezetésére a jogi terminológiából

Kit tekint a jog alanyának?

Elsősorban az embert. A jog ugyanis cselekvési szabály: lényege, hogy a külvilágban a jogi ideák által meghatározott változás menjen végbe. Ennek a változásnak a végrehajtására, a tudatos cselekvésre pedig csak az ember képes. A jog gondolati parancs, illetve gondolati lehetőség a cselekvésre.¹ Magától értetődő természetességgel tehát csak az ember lehet cselekvési, azaz jogszabályok címzettje. A jog elsődleges alanya a gondolkodó, cselekvő ember. Ő képes a jogi lehetőség-tér felismerésére, és az ennek a felismerésnek megfelelő cselekvésre, jog- és kötelezettségszerzésre. A római jog a „*hominum causa constitutum omne jus*” alapelvét követve hosszú ideig csak az embert ismerte el jogalanyként.

Már a kezdetektől szembe kellett néznie azonban a jogi gondolkodásnak azzal a problémával, hogy nem minden ember képes jogilag értékelhető cselekvésre. A jog erkölcsi kötöttsége folytán viszont nem csak a cselekvő, hanem minden ember részére biztosítani kíván jogi lehetőség-teret, azaz jogalanyiságot, azoknak az embereknek is, akik a szükséges belátási-felismerési szint hiányában nem képesek a jogi lehetőségekre, illetve kötelezettségekre megfelelő cselekvésre.²

Erre az erkölcsi alapokról kiinduló igényre a jogalkotó a cselekvőképesség és a képviselet kategóriáival reagált, ezekkel biztosítva a cselekvésre nem képes emberek jog- és kötelezettségszerzésének lehetőségét.

A képviselet intézménye azon a nagy felismerésen alapul, hogy a jog, mint cselekvési szabályrendszer számára az a döntő, hogy meghatározott cselekvések végbemenjenek, illetve ne történjenek meg, az, hogy ki viszi véghez, illetve ki nem viszi véghez ezeket sok esetben nem releváns. Elválasztható tehát egymástól a cselekvések meghatározott rendje, és a cselekvő személye. A képviselő cselekménye a képviseltnak számít be: *a képviselő cselekménye által a képviselt válik jogosítottá, illetve kötelezetté (Ptk. 219. §)*. Képviselet esetén tehát a képviselő cselekvéseinek következményei elszakadnak attól az embertől, aki azokat létrehozta és egy másik ember jogilag jelentős lehetőség-terét módosítják.³

A cselekvőképesség pedig azoknak az embereknek a megkülönböztetésére szolgál, akik maguk is képesek jogilag értékelhető cselekvésre, nem szorulnak szükségszerűen képviseletre.⁴

A jogalanyok első csoportját így mára az összes ember, a jogilag értékelhető cselekvésre képes és a jogilag értékelhető cselekvésre képtelen emberek együtt alkotják.

A társadalmi fejlődés során hamar igény alakult ki arra is, hogy a cselekvésre, mint a jog lényegi elemére képtelen, jogok és kötelezettségek hordozására mégis képes emberekhez

¹ A jog, mint gondolattartalom az emberi cselekvéseken keresztül alakítja a valóságot, az ideák, gondolattartalmak világába tartozó jog és a valóság közötti kapcsolatot egyedül az emberi cselekvés teremtheti meg. Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 292. Budapest, 1931. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó

² Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 316.

³ A jog tehát nem azt mondja ki, hogy A cselekvése B cselekvése (ami irreális), hanem, hogy A cselekvése következtében egy másik cselekvési tér (B) módosul. Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 309.

⁴ Sárközy Tamás: A jogi személy elméletének átalakulása p. 442. Budapest, 1985. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

hasonlóan, tudatos cselekvésre képtelen más alakulatok⁵: egyes fogalmak-szervezetek, sőt, tárgyak, egyes keleti jogokban állatok és növények is jogok és kötelezettségek hordozói lehessenek.

Ezeknek a konstrukciónak a működőképességét szintén a cselekvőképesség és a képviselő kategóriája biztosítja. A fogalom (a szervezet), a tárgy, az állat, a növény a jog szerint megállapítottaknak megfelelően cselekedni nem tud, helyette képviselője (a cselekvőképes ember) jár el.⁶

Ezeket a nagy sokszínűséget mutató, jogi lehetőség-térrel rendelkező, a modern jogokban jellemzően már csak fogalmakat-szervezeteket nevezik a klasszikus jogtudomány jogi személynek.⁷ A tételes jog rendkívül széles variációs palettáján számos jogképes fogalom szerepel a beteg állatok gondozására létrehozott alapítványoktól a kisvárosi teniszegyesületekig vagy a bonyolult szerkezetű óriás részvénytársaságokig. Ha összefoglaló meghatározást kívánunk adni rájuk, a leíró jogtudomány számos eltérést mutathat ki közöttük, mind szervezeti, mind képviselői, sőt akár jogszerzési képesség tekintetében is. Fogalmilag is nehezen ragadható meg a lényegük, egy a közös bennünk, hogy olyan jogalanyok, jog- és kötelezettség-hordozók, amelyek nem emberek. Ez az a közös csoportképző ismérv, amivel, ha összességükben kívánunk róluk beszélni, összefoglalhatjuk őket: *olyan jogalanyok, amelyek nem emberek*.⁸

A jog tehát jogalanyok az embert és számos fogalmat-szervezetet tekint.

Az emberen kívüli jog- és kötelezettségszerzésre képes fogalmakat-szervezeteket a könnyebb kezelhetőség, a bonyolult felsorolások elkerülése, az egyszerűbb gondolati megragadás érdekében közös néven szükséges említeni. Mivel egyetlen biztosan közös bennük csak az, hogy ezek olyan jogalanyok, amelyek nem emberek, nevezhetnénk őket emberen kívüli jogalanyoknak is, de klasszikusan a jogi személy elnevezés vált megjelölésük jogi szakszavává.

A heterogén jogképes fogalmakat-szervezeteket a tételes jog többféleképpen is csoportosítja, egyeseket közülük cégeknek, gazdasági társaságoknak vagy éppenséggel jogi személyiség nélküli jogalanyoknak nevez. E csoportosítások praktikus célokat szolgálnak, a szabályozást könnyítik, egyszerűsítik. Létjogosultságuk is eddig terjed – de mi a teendő, ha már nem praktikusak, nem szolgálják a szabályozás egyszerűsítését, könnyítését?

Ki kell vezetni őket a jogból és a jogi szóhasználatból.

Ebből a szempontból az új Polgári Törvénykönyv megalkotása során, amely igazi terepet kínál a magánjogi dogmatika pontosítására, a *jogi személyiség nélküli jogalany* összefoglaló megjelölést időszerű felülvizsgálni.

Mi az a jogi személyiség nélküli jogalany?

⁵ Ilyenek elsősorban az államok, más közjogi személyek, magánjogi szempontból pedig klasszikusan az alapítványok és az egyesületek. A jogtörténet pedig mára már különösnek ható jog- és kötelezettség-hordozókra is szolgáltat példákat: ilyen az egyiptomiak szent bikája, Ápisz, széles körű jogalanyisággal; ilyenek az indiaiak szent állatai; a római jogban létező elv volt az istenek jogképessége; a középkorban pedig nagy vagyonokat kezeltek Szent Péter nevében, nem egyszer előfordult, hogy az örökhagyó vagyont az Istennek, Szűz Máriának, vagy a szenteknek hagyta, sőt arra is volt példa, hogy a bíróságok egyes szenteket meghatározott összeg erejéig elmarasztaltak. Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 39.

⁶ Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 317.

⁷ Szladits Károly: A magyar magánjog. Személyi jog. p. 185. Budapest, 1941. Grill Károly Könyvkiadóvállalata

⁸ Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 22.

A tételes jog két ilyen formációt ismer: a közkereseti társaságot és a betéti társaságot.

A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 2. § (2) bekezdése szerint jogi személyiség nélküli gazdasági társaság a közkereseti társaság és a betéti társaság. Ezek a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok a törvény 2. § (3) bekezdése alapján a jogi személyiségű gazdasági társaságokkal azonos megítélés alá esnek, cégnevük alatt jogképesek, jogokat szerezhetnek és kötelezettségeket vállalhatnak, így különösen tulajdont szerezhetnek, szerződést köthetnek, pert indíthatnak és perelhetőek. A tételes jog tehát olyan jogi lehetőségkört biztosít számukra, mint a jogi személyként jelzett gazdasági társaságoknak.⁹

A tételes jog szintjén a jogi személyiség nélküli jogalany kategória nem hordoz többlettartalmat.

Ha dogmatikai szempontból szeretnénk meghatározni a jogi személyiség nélküli jogalany lényegét, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy olyan fogalmakkal-szervezetekkel állunk szemben, amelyek *jogalanyok, de nem emberek*. A jogi személyiség nélküli jogalany kategóriájának tehát nincs önálló fogalomképző ismérve, pontosabban ugyanaz a fogalomképző ismérve, mint a jogi személynek: fogalom-szervezet, amelynek jogai és kötelezettségei lehetnek, olyan jogalany, ami nem ember.

A jogi személyiség nélküli jogalany kategória tehát dogmatikai többlettartalmat nem jelenít meg.

A szakkifejezés nyelvtani elemzése sem vezet pozitív eredményre. A jogi személynek más értelmet a fentiek szerint ugyanis nem tudunk adni, mint azt, hogy egy bizonyos típusú jogalany, az egyszerűség kedvéért jogalany. A jogi személyiség nélküli jogalany tehát lefordítva jogalanyiság nélküli jogalanyt jelent, ami nyilvánvalóan már önmagában is értelmezhetetlen, nyelvtani többlettartalom hordozásra sem alkalmas.

Még egyszer szeretném felhívni a figyelmet arra is, hogy a jogi személyiség nélküli jogalany nem szolgálhat a jogalanyiság, a jogképeség mértékegységül sem. Nem jelölheti a jogalanyiság, a jogképeség egy korlátozott szintjét, mértékét, mert ahogy láttuk, a gazdasági társaságokról szóló törvény nem határoz meg ilyen különbséget a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok és a jogi személyiségű gazdasági társaságok között. A jogi személyiség nélküli jogalany jogképesége azonos a jogi személyével.

És ilyen jelentéstartalmat a jövőben sem célszerű biztosítani neki – például feltöltve a ma üres kategóriát egy, a jogi személyekhez képest korlátozott jogalanyiságú jogalany-típussal -, a jogalanyiság terjedelmének mértékegysége nyelvtanilag helyesen ugyanis a jogképeség teljes vagy korlátozott (alternatív szóhasználatban abszolút vagy relatív) volta.

Tekintettel arra, hogy a jogi személyiség nélküli jogalany praktikus cél nélküli, üres kategória, javaslom kivezetését az új Polgári Törvénykönyv tervezetéből és a tételes jogból.

Ellenérvként elhangozhat, hogy mivel üres, tartalom nélküli kifejezésről van szó, nem éri meg a fáradságot a kiiktatása a jogrendszerből, hiszen a személyi, gazdasági jogban járatosak számára ez az üresség, tartalmi többlethiány úgyszólván nyilvánvaló, átugorja a szemük a felesleges kifejezést.

Társadalmi szempontból mégis hasznos lenne a változtatás, hiszen a szélesebb közönség számára, mivel a kifejezés a jogi személyiséggel fennálló egyezőség helyett valamilyen – ahogyan láthattuk sem dogmatikai, sem tételes jogi szempontból nem létező - különbözősége utal, kifejezetten nehezíti a tisztánlátást a jogi kérdésekben, értelemzavaró.

⁹ Ezt a törvény miniszteri indoklása is leszögezi: a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok teljes civiljogi jogképeséggel bírnak.

A jogi szabályozást is feleslegesen bonyolítja, több mint 250 törvényben, kormányrendeletben és miniszteri rendeletben szerepel üres szófordulatként.

Az új Polgári Törvénykönyv fogalmi tisztasága is megköveteli, hogy logikailag zárt legyen a jogalanyiség dogmatikai rendszere, a klasszikus megoldás szerint a jogalanyokat két csoportra osztva, emberekre és embertől különböző jogalanyokra, a jogi személyekre, kiiktatva a tartalom nélküli töltelékszavakat.

Ez újra hangsúlyozva nem járna az emberen kívüli jogalanyok változatos csoportjának uniformizálásával, elszürkülésével, nem zárná ki az emberen kívüli jogalanyok, a jogi személyek közötti differenciálást, hiszen az egyes jogi személyek jogképességének terjedelme (és természetesen a belső, szervezeti viszonyaikra vonatkozó szabályozás is) eltérhet egymástól.¹⁰ Ez független a jogi személyiség nélküli jogalany kategóriától. A jogalanyok, jogi személyek csoportján belül tehát természetesen az üres jogi személyiség nélküli jogalany elnevezés kivezetése után is elkülönülnek a teljes vagy abszolút jogképességű jogi személyek (amelyek megszerezhetik mindazt a jogot és kötelezettséget, ami természeténél fogva nem csak az embert illetheti) és a korlátozott jogképességű jogalanyok, jogi személyek (amelyek csak meghatározott jogviszonyok alanyai lehetnek, ilyen jelenleg a magánjogban társasházközösség és az építőközösség).

A jogi személyek között a jogképesség terjedelmében fennálló különbség lehetőségét az új Polgári Törvénykönyvben is szükséges megjeleníteni, de már nem a célszerűtlen és haszontalan Jogi személyiség nélküli jogalanyok Cím, hanem a helyes szakkifejezéssel élve a *Korlátozott jogképességű jogi személyek* (esetleg *Korlátozott jogképességű jogalanyok*) Cím alatt.

Az új Polgári Törvénykönyvre vonatkozó Javaslát Személyek Könyvének Jogi Személyek részének VII. Címe ennek alapján a következők szerint változna:

VII. Cím

Korlátozott jogképességű jogi személyek

2:111. § [*Korlátozott jogképességű jogi személyek*]

(1) A polgári jog alanya lehet az a szervezet is, amelyet törvény jogokkal ruház fel, illetve kötelezettségekkel terhel, meghatározva a szervezet képviselőjét, valamint a kötelezettségek teljesítéséért való vagyoni helytállás módját.

(2) A *korlátozott jogképességű jogi személy* perben állhat.

(3) Ha a törvény az (1) bekezdésben írt feltételeket nem határozza meg, a szervezet tagjai a többalanyú kötelelemre vonatkozó szabályok szerint szereznek jogokat, illetve válnak kötelezetté.

¹⁰ A formák variálódására, sokszínűségére hívja fel a figyelmet Sárközy Tamás A jogi személy elméletének átalakulásában, p. 449.